

محسنی، حمید، ۱۳۴۴ -

واژه نامه علم اطلاعات / حمید محسنی. تهران: کتابدار، ۱۳۸۹.

۲۲۰ ص. (نشر کتابدار: ۱۵۷؛ واژه نامه ها، ۶)

فیپا.

کتابنامه: ص. ۶.

۱. اطلاع رسانی - واژه نامه ها- انگلیسی. ۲. زبان انگلیسی- واژه نامه ها - فارسی

۱۳۸۹ ۳۳و۲/م/۱۰۰۶ Z ۰۲۰/۳

شماره کتابشناسی ملی: ۲۰۱۹۲۲۹

www.ketabdar.org

mohseni@ketabdar.org

عنوان: واژه نامه علم اطلاعات

گرد آوری: حمید محسنی

صفحه آرایبی: محمد نورانی

طرح جلد: نسرین حاجی علی

حروفچینی: فاطمه خندان، پریسا وزیرپور کشمیری

مجموعه کتابدار: ۱۵۷؛ واژه نامه ها، ۶

نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۹

شمارگان: ۲۲۰۰ نسخه / قیمت: ۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۵۴۸۹ - ۴۶ - ۰

ناشر: کتابدار / نشانی بخش: تهران، صندوق پستی ۱۴۱۵۵/۱۹۷۳

تلفن: ۸۸۹۷۹۵۶۱ / دورنگار: ۸۸۹۷۹۵۶۰ / همراه: ۰۹۱۲۱۸۸۳۵۸۱ و ۰۹۱۲۱۷۶۵۱۲۵

درآمد

بیش از دو دهه تالیف، ترجمه، ویرایش و انتشار در حوزه تخصصی علم اطلاعات و کتابداری زمینه ای را فراهم کرده است تا چنین جسارتی را به خرج دهم. شاید اگر مسائلی اقتضا نمی کرد به این سمت گرایش نمی یافتم و همان کتاب هایی را در دستور کار نشر قرار می دادم که قبلاً منتشر شده بود (بخصوص کتاب "واژه نامه علم کتابداری و اطلاع رسانی" اثر دکتر فاطمه اسدی کرگانی و ویرایش عبدالحسین آذرنگ را). همین جوری هم قرارمان بود؛ سالها پیش جلساتی را با دکتر اسدی کرگانی برای ویرایش کتاب فوق برگزار کردم. اما درست چند هفته بعد دکتر اسدی از این دیار عزیمت کرد و تا این مدت نیز آمیدی به ادامه کار ایشان در این زمینه نبود. به ناچار اندوخته های خودم و همه مترجمان و مولفان دیگر را دست مایه کار قرار دادم و در برنامه ای بلندمدت این مجموعه واژگان را گردآوری کردم که می بینید. اگر چه سال های زیادی در کار جمع آوری و تدوین این اثر بودم اما آن را تنها محصول کار خودم نمی دانم. این را از این جهت نمی گویم که از خود سلب مسئولیت کنم، بلکه واقعیت همین است که گفتم: واژه نامه محصول تلاش علمی و ادبی سالیان متمادی یک فرهنگ و تمدن است نه من و فردی دیگر (البته برجستگی تلاش و هوشمندی و واژه سازی افرادی مثل آذرنگ و باطنی متفاوت است). با این وجود سرجمع بضاعت فعلی همه ما همین است. اما می توانیم بر آن بیفزائیم یا برعکس.

بهترین واژه نامه های عمومی و تخصصی فارسی عاری از خطا نیست. همین طور است بهترین مقاله ها و کتاب های ترجمه شده از مترجمان ورزیده. بخش زیادی از این ایرادها به دلیل ناتوانی نسبی همه زبان ها از جمله فارسی در انتقال مفاهیم از زبانی به زبان دیگر است؛ برخی از واژه ها برابر مفهومی ندارند و تعداد زیادی از برابرها نیز نمی توانند همه آن مفاهیم را منتقل کنند. زیرا زبان و واژه ها به شدت متاثر از زیست بوم

فرهنگی و اجتماعی است و عملاً انتقال روح نهفته در بسیاری از واژه ها ناممکن یا دشوار و ناقص خواهد بود. اما همه اینها دلیلی نخواهد بود تا از انتقال دانش از زبانی دیگر و دشواری راه هراس داشته باشیم و به دلیل نقص موجود دست از تلاش برداریم. قطعاً هر چه کوشش ما در انتقال مفاهیم بیشتر باشد دشواری راه نیز کمتر خواهد شد. تلاش جامعه ایرانی و فارسی زبان برای تولید علم و دانش بومی نیز این دشواری را کمتر و کمتر خواهد کرد. به دلیل همین تلاش و تجربه است که برخی از افراد می توانند بهتر ترجمه یا تالیف کنند. مجموع توان زبان فارسی در انتقال مفاهیم نیز به مجموعه همین کوشش ها بستگی دارد. نقصان موجود نیز بیشتر به همین ناتوانی ما در زایش و تولید علمی و استفاده نارسا از توانایی های زبان بر می گردد و کمتر به خود زبان فارسی؛ وگرنه در حوزه هایی که تولیدات علمی برجسته ای داریم، مشکلات سوی دیگر برای ترجمه بیشتر است.

اما چرا این واژه نامه

متن های مرتبط با علم اطلاعات حاوی گستره وسیعی از واژه ها و عبارت هایی است که ترجمه آن بدون استفاده از واژه نامه ای روزآمد و تخصصی دشوار است. گستردگی این واژه ها به خود علم اطلاعات مربوط می شود که حوزه ای بین رشته ای یا چندرشته ای است. از جمله حوزه های مرتبط با آن چاپ و نشر، علوم کتابداری، رایانه، ارتباطات، شبکه ها، علوم شناختی و مانند آن است. البته در هر کدام از این حوزه ها واژه نامه ای مستقل منتشر شده که برخی از آنها حاوی تعداد زیادی واژه تخصصی در همان زمینه است. گاه لازم است از تمام این واژه نامه ها همزمان استفاده شود تا متنی در زمینه علم اطلاعات و کتابداری یا حوزه های مرتبط ترجمه شود. این واژه نامه با توجه به همین نیاز تدوین شده است تا در حد ممکن مراجعه به واژه نامه های متعدد را کمتر سازد و همین طور برابری فارسی آن با نگاهی تخصصی به نیازهای مرتبط با علم اطلاعات باشد. البته در انتخاب واژه ها و عبارت ها به نیازهای کاری و روزمره متخصصان علم اطلاعات مثل استفاده از نرم افزارها و سایت های اینترنتی هم توجه شده است.

برای مدخل یابی و گردآوری واژه ها و عبارت ها ابتدا واژه نامه های تخصصی این حوزه به زبان فارسی بررسی و ارزیابی شد و از مدخل های مورد نیاز فیش برداری گردید. سپس بسیاری از کتاب ها و مقاله های فارسی علم اطلاعات و زمینه های مرتبط بررسی و واژه های جدید جمع آوری شد. در مرحله بعد از تعدادی از واژه نامه های تخصصی انگلیسی به انگلیسی، مدخل های مورد نیاز فیش برداری شد. در نهایت

واژه‌های موجود در ده‌ها کتاب جدید و تخصصی انگلیسی زبان و حتی بسیاری از نرم‌افزارها و سایت‌های اینترنتی انگلیسی زبان بررسی و واژه‌های تازه جمع‌آوری شد. برابر فارسی واژه‌ها نیز با همین فرایند انتخاب شد. بسیاری از معادل‌های مناسب در همان مرحله مدخل‌یابی جمع‌آوری، ارزیابی و بر اساس نیازهای تخصصی حوزه علم اطلاعات ضبط شد. برابره‌های نادرست یا گاه غیر مرتبط با توجه به نیازهای حوزه حذف شد، و در صورت نیاز برابره‌های جدید به آن اضافه شد. برابر فارسی واژه‌های جدید نیز تا حد ممکن با توجه به برابره‌های موجود در واژه‌نامه‌ها و کتاب‌ها و مقاله‌های فارسی انتخاب شد. تا حد ممکن از برابرسازی غیرضروری اجتناب شد. البته همه جا نگاه انتقادی به واژه‌ها وجود داشت و در موارد زیادی معادل‌های زیادی حذف و برابره‌های فارسی جدید به آن اضافه شد. و در نهایت واژه‌ها بر اساس اهمیت و تناسب بیشتر با مفهوم ترتیب شد.

تا حد ممکن سعی شد علاوه بر واژه‌ها، عبارت‌های پرکاربرد (بخصوص آنهایی که در ترکیب معانی دیگری دارند) ذکر شود. بیشتر عبارت‌ها و ترکیباتی که ذکر نشده‌اند را می‌توان با استفاده از نمونه‌های موجود یا معنی واژه‌ها ساخت. این دسته از عبارت‌ها برای جلوگیری از حجیم شدن زاید واژه‌نامه حذف شده‌اند. در صورت نیاز، شکل‌های اسمی، فعلی و قیدی واژه‌ها و برابر فارسی آنها نیز ذکر شده‌اند.

استفاده از این واژه‌نامه به دلیل الفبایی بودن دشوار نیست. اما برای کم شدن حجم کتاب از علامت اسلش یا کج خط (/) برای حذف واژه‌ها استفاده شد. مثلاً عبارت "کاوش / جستجوی درونخطی / پیوسته" باید این‌گونه نوشته می‌شد: "کاوش درونخطی، جستجوی درونخطی، کاوش پیوسته، جستجوی پیوسته". از علامت پرانتز نیز در مواردی برای حذف کلمات استفاده شد. مثلاً "صحافی (کردن)" می‌تواند این‌گونه نوشته می‌شد: "صحافی، صحافی کردن"

همان‌گونه که قبلاً ذکر شد از واژه‌نامه‌ها و کتاب‌ها و مقاله‌های فارسی و غیرفارسی زیادی استفاده شد که تعدادی از مهم‌ترین آن‌ها را فهرست کردم. یقیناً بدون استفاده از این مجموعه کار جمع‌آوری مدخل‌ها و برابرها طولانی‌تر می‌شد. همین‌طور این واژه‌نامه را مدیون تلاش بسیاری از مترجمان و ویراستاران دقیق در چندین دهه می‌دانم که برخی از آنها شاید تنها یک کتاب یا مقاله و تعدادی نیز چندین اثر منتشر ساختند. بی‌تردید بسیاری از واژه‌های خوش‌ساخت این واژه‌نامه محصول تجربه سالیان سال همین افراد و متخصصان زبان و ادبیات و رنج ساعت‌ها نکته‌بینی بر روی برخی از همین کلمه‌هاست. به همین دلیل دوست داشتم این واژه‌نامه را به

همه آنها بخصوص عبدالحسین آذرنگ و محمدرضا باطنی تقدیم کنم. اما بدون تعارف، دیدم که این اثر قابل آنها را ندارد.

در پایان از فاطمه خندان و پریسا وزیرپور برای حروفچینی و از محمد نورانی در صفحه آرایی این کتاب تشکر می کنم. جلد آن را نسرین حاجی علی طراحی کرد. اسم های زیاد دیگری را هم می توان به آن افزود که اجتناب می کنم و از همه آنها پوزش می خواهم.

منابع اصلی

۱. اسدی کرگانی، فاطمه. واژه نامه علوم کتابداری و اطلاع رسانی. ویراسته عبدالحسین آذرنگ. تهران: کتابدار، ۱۳۸۰.
۲. باطنی، محمدرضا. فرهنگ معاصر پویا انگلیسی فارسی. تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۸۵.
۳. تهوری، زهرا. واژه نامه پایه کتابداری، اطلاع رسانی و فناوری اطلاعات. به راهنمایی رحمت الله فتاحی. تهران: کتابدار، ۱۳۸۴.
۴. سلطانی، پوری و راستین، فروردین. دانشنامه کتابداری و اطلاع رسانی. تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۷۹.
۵. کینن، استلا. فرهنگ فشرده علوم کتابداری و اطلاع رسانی. ترجمه و تدوین فاطمه اسدی کرگانی، ویراسته عبدالحسین آذرنگ. تهران: کتابدار، ۱۳۷۸.
۶. محمدی فر، محمدرضا. واژه نامه گامپیوتر. تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۸۴.
۷. هاشمی، ابوالفضل. واژگان کتابداری و اطلاع رسانی. زیر نظر رحمت الله فتاحی. تهران: دبیزش، ۱۳۷۹.
8. International Encyclopedia of Information and Library Science. Edited by John Feather and Paul Sturges. London: Routledge, 1997.
9. ODLIS (Online Dictionary of Library and Information Science).
10. Prytherch, Ray. Harrod's Librarian' Glossary. London: Gower, 1995.
11. Swaminathan, K. L. N. Dictionary of Library Science. New Delhi: K. S. Paperback.